

Pomen spola v superviziji

The role of gender in supervision

Majda Golja

Povzetek

Majda Golja,
univ. dipl. psih.,
Center za
socialno delo
Piran,
Župančičeva 24,
6330 Piran

Prispevek prinaša pregled različnih raziskav s področja svetovanja, terapije, supervizije in menedžmenta, ki so skušale ugotoviti, ali med spoloma obstajajo pomembne razlike in koliko so pomembne za supervizijski odnos. Raziskav ni veliko, večinoma so nastajale v zadnjih petnajstih letih. Posebnosti spola lahko vplivajo na odnose med spoloma, zapletejo odnose svetovalca in klienta, supervizijsko prakso, svetovalno prakso in terapijo, zato je poznavanje razlik med spoloma pomembno.

Ključne besede: spol, razlike v spolu, supervizija, stili vodenja, moč

Abstract

This article is an overview of various studies in counseling, therapy, supervision and management, which aimed to determine whether there are significant gender differences and how important they are in the supervision relations. There are not many studies in the field, most of them have been written in the last fifteen years.

The inherent features of gender can influence the relations, they can complicate the supervision practice, counselling practice and therapy. Understanding the gender differences is therefore an important factor in counselling, therapy and supervision. In each field we are dealing with a process of interactions that take place in the context of gender.

Key words: *gender, gender differences, supervision, leadership styles, power*

1. Uvod

Gray (1994) pravi v svoji knjigi »Moški so drugačni, ženske tudi«, da so moški prišli z Marsa, ženske pa z Venere. Ko so se skupaj naselili na zemlji, so pozabili, da prihajajo z različnih planetov.

»Nasprotja v odnosih so posledica izgube predstav o naši različnosti. Jeza ali razočaranje nad nasprotnim spolom se pojavi, ker smo pozabili, da smo si različni. Zmotno razmišljamo, da naš partner razmišlja in čuti tako kot mi in da so njegove želje enake našim željam. Brez jasne zavesti o naši različnosti ne more priti do medsebojnega razumevanja in spoštovanja. Postanemo zahtevni, nedostopni, kritični in nepopustljivi« (prav tam, s. 1).

Moški zmotno menijo, da ženske čutijo ter se sporazumevajo in odzivajo na enak način kot oni. Enako menijo ženske.

Podobno ugotavlja Gilligan (po Crespi, 1995): »Moje raziskave nakazujejo, da moški in ženske govorijo različen jezik, čeprav menijo, da govorijo istega, s tem, da uporabljajo podobne besede za izražanje različnih osebnih izkušenj in izkušenj iz socialnih interakcij.«

»Videti je, da je ne glede na to, kateri pristop ali metodo v superviziji uporabljamo, na koncu kakovost odnosa med supervizorjem in supervizantom (terapevtom, svetovalcem) tista, ki določa uspešnost ali neuspešnost supervizije. Potrebna je določena stopnja topline, zaupanja, pristnosti in spoštovanja med njima, da se lahko ustvari dovolj varno vzdušje, kjer bo lahko potekala supervizija.« (Hunt, po Shoet in Wilmont, 1996). Rasa, starost, spol, ideologija, meje, moč, kontrola, zaupanje, so pogosto izvor motenj - ovir v odnosu. Za dober odnos si morata oba, supervizor in su-

pervizant, vzeti dovolj časa, da premagata te ovira in ustvarita varno delovno vzdušje.

Pri prebiranju in izbiranju literature s področja ugotavljanja razlik med spoloma sem se usmerila na raziskave in ugotovitve o (ne)obstoju razlik med spoloma na področju svetovanja, terapije, supervizije. Ker je razmera malo raziskav o spolu na tem področju, sem podobno kot nekateri drugi avtorji, pogledala še na druga področja (sociologijo, komunikacijo, managerstvo - vodenje v organizacijah). Zanimalo me je, kakšne so te razlike, koliko so pomembne za svetovalni, terapevtski in predvsem supervizijski odnos in kako ta spoznanja uporabiti za izboljšanje prakse.

2. Kaj o razlikah med spoloma pravi sociologija?

Biti moški ali ženska pomeni poleg bioloških razlik tudi različna pričakovanja glede vedenja, različne dejavnosti, ki jih v življenju opravljamo, pripisovanje ali izoblikovanje različnih lastnosti. Spol pomembno vpliva na naše življenjske priložnosti, možnosti izobraževanja, zaposlovanja ...

Pri spolu gre za precej več kot za biološke razlike. Včasih lahko to pomeni živeti v dveh različnih svetovih, izoblikovati dve popolnoma različni identiteti.

Slovenščina pozna samo pojem »spol«. Za družbeni in kulturni pomen spola nima posebnega izraza. Angleški jezik pozna dva pojma: pojem »sex« se nanaša na spol kot biološko kategorijo, pojem »gender« pa na psihološke, družbene in kulturne razlike med moškim in ženskami. Ta družbena in kulturna dimenzija spolne razlike pomeni kulturno pripisane in družbeno oblikovane razlike med moškimi in ženskami. Spolna dihotomija se kaže kot razlika v pričakovanem vedenju glede na (biološki) spol, kot različno vrednotenje moških in žensk, kot različnost vlog, ki jih imajo v družbi moški in ženske.

Za spol kot družbeno kategorijo, bi lahko rekli, da ga sestavljajo:

- **spolna identiteta**, ki pomeni predvsem zavedanje in občutenje lastnega spola ter odzivanje nanj;
- **spolna vloga**, ki pomeni vedenje ter status, ki ga ima človek glede na svoj biološki spol. V različnih družbah in kulturah se od moških in žensk pričakuje različno vedenje, prav tako so razdeljene tudi dejavnosti, ki naj bi jih opravljali eni in drugi;
- **spolni značaj**, ki pomeni različne lastnosti, ki naj bi jih imela spola.

Veliko kultur pripisuje ženskam lastnosti, kot so čustvenost, potrpežljivost, skromnost, podredljivost, nesamostojnost, zvestoba, skrbnost, pasivnost itd., moškim pa predvsem aktivnost, moč, napadalnost (agresivnost), razumskost, gospodovalnost, pogum itd. V naši kulturi so moške lastnosti višje vrednotene kot t.i. ženske lastnosti (povzeto po Sociologija, 1995, s. 157).

Na področju zaposlovanja žensk in njihovem položaju na trgu delovne sile ostajajo ženskam predvsem tista področja, ki zahtevajo skrb, nego in pomoč. Že ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja je prišlo do ostrega ločevanja na »moške« in »ženske poklice«. Prvi so dobili značilnosti racionalnosti in učinkovitega tekmovanja, drugi pa altruizma in humanosti. Tako so področja šolstva, zdravstva, socialnega varstva in administracije zasedle predvsem ženske, s tem pa so ta dela postala manj cenjena in slabše plačana v primerjavi z moškimi deli, ki zahtevajo približno enako izobrazbo in kvalifikacije. Feminizirani so tudi mnogi poklici na področju osebnih storitev in v industriji. Tako po svetu kot tudi pri nas je izredno malo žensk na vodilnih delovnih mestih, čeprav je njihova izobrazbena struktura podobna moški.

Sodobna feministična gibanja presegajo boj za politične pravice in enakopravnost pri zaposlovanju in plačilu (značilno za feministična gibanja 19. in začetka 20. stoletja). Neofeministična gibanja izhajajo iz ugotovitve, da formalna, pravna enakopravnost še ne pomeni tudi dejansko enakih možnosti v življenju. V ospredju so prizadevanja za oblikovanje enakih možnosti na vseh področjih družbenega življenja, za preseganje stereotipnih predstav o moških in ženskah, za spreminjanje androcentrične (moško središčne) kulture.

Pomemben je teoretični prispevek mnogih sodobnih feministk na področju družboslovnih in drugih znanosti. Zlasti na področju družboslovnih znanosti so odprle številne nove teme in vidike, ki jih moški raziskovalci niso upoštevali. Pripomogle so k spoznanju, da je spol pomembno dejstvo v družbeni restničnosti in da se mu torej tudi nobena družbena znanost ne more in ne sme izogniti. (povzeto po Sociologija, 1995)

3. Feministična psihologija in feministična terapija

V zadnjih dvajsetih letih je naraslo število del, ki podpirajo feministično konstrukcijo realnosti. Avtorji nakazujejo na razlike v konstrukciji re-

alnosti med moškimi in ženskami. Ugotovljene so bile razlike med spoloma. Cook (povzeto po Crespi, 1995) navaja, da spadajo med ženske lastnosti čustvenost, občutljivost, vzgajanje, medsebojna odvisnost. Med moške lastnosti pa obramba, neodvisnost, dominantnost in usmerjenost k cilju.

Gilbert (povzeto po Crespi, 1995) ugotavlja, da v procesu socializacije ženske vzgajajo tako, da se odzivajo bolj emocionalno, vzgojiteljsko in so usmerjene k doseganju uspeha z druženjem, povezovanjem, moške pa k temu, da reagirajo obrambno, z močjo in neodvisno. Razlike v vzgoji sami so pomembne, prav tako izkušnje, vezane na vzgojo, kar oblikuje način razmišljanja, presojanja, povezovanja.

Podobne rezultate je z raziskovanjem razlik v vrednotenju med spoloma dobil Musek (1989). Na podlagi rezultatov raziskave zaključuje, da ženske bolj cenijo vrednote, ki so v zvezi z emotivnim in duhovnim življenjem, osebnim razvojem in harmonijo, samospoštovanjem in samoafirmacijo, medsebojnim razumevanjem in altruizmom. Moški bolj (kot ženske) cenijo ustvarjalnost in dosežke, materialne dobrine in telesno zdravje ter družbeni red. Ugotovljene razlike so, po njegovem, odraz življenjske situacije, socializacijskega procesa in izkušenj, ki prevladujejo pri obeh spolih. Te razlike so v soglasju z razlikami, ki so jih kot transkulturno veljavne ugotavljali v medkulturnih raziskavah ter potrjujejo razmeroma močnejšo usmerjenost moških h kompetentnosti (dosežkom, neodvisnosti) in uspešnosti (udobje, moč, ugled) ter žensk k varnosti, osebni moralnosti in altruizmu.

3.1. Feministična terapija

Feministična terapija se je razvila v zgodnjih 60. letih iz ženskega gibanja. Sturdivant (povzeto po Munson, 1992) pravi, da se je začetni odpor proti psihoterapiji s strani feminističnega gibanja, spremenil v specifični model feministične terapije.

Temelj feministični terapiji je zbirka vrednot in navad, ki so jih pretvorili v praktične spretnosti (skills). Feministične praktičarke so zavrnille tradicionalne spolne vloge in so pokazale, da je zaradi kulturnih in socialnih vrednot klasična terapija »moška – seksistična«.

Feministično gledanje je nedvomno veliko prispevalo k razumevanju različnosti vlog. Razumevanje spolne vloge, deljenja po spolu in ženska socializacija, so le nekatera področja, na katerih je pomembno razume-

vanje spolne in ženske identitete. Dolgoročni cilj feministično usmerjene terapije je odpraviti patriarhalni nadzor v družbi, zagotoviti boljše pogoje za moške in ženske. Prav zato je feministična psihologija in feministična terapija prinesla nove perspektive v klinično prakso. Vključitev spoznanj o spolu v terapijo pomeni, da postanejo kliniki bolj pozorni na razlike in neenakosti med spoloma in postanejo bolj učinkoviti pri delu s klienti in pri usposabljanju praktikov.

Z nasprotovanjem splošnim družbenim vrednotam se je povečala potreba po superviziji v feministični praksi. Supervizija naj bi praktiku dala priložnost, da razišče in preizkusi filozofijo prakse in to, kako se ta kaže pri delu s klientom. Če praktik nima možnosti raziskati svojih vrednot, navad, razmišljanj in ravnanj, bo lahko v terapiji klient doživljal zmedo in neustrezno obravnavo. Simptomi, problemi, vloge in odgovornosti pridobijo drugačen pomen, če jih gledamo z vidika feministične prakse.

3.2. Spol - svetovanje, terapija in supervizija

Od 1970. dalje, z razvojem feminističnih terapij, je bilo več pozornosti namenjene vplivom spola, tako klienta kot svetovalca, na svetovalni odnos. Da bi pravilno obravnavali probleme v zvezi s spolom, so razvili celo tehnike (angl. »gender sensitive techniques«).

Razvila se je zvrst terapije GAT (Gender Aware Therapy), ki je imela namen razviti in opogumiti svetovalca in klienta, da raziščeta svoje izkušnje, povezane s spolom, in usmerita pozornost na to v svetovalnem odnosu.

Raziskave so vedno iskale vzporednice med svetovanjem in supervizijo. Prvi je raziskoval podobnosti interakcij med spoloma v svetovalnem in supervizijskem paru Brodsky (povzeto po Granello, 1996) ter ugotovil, da supervizorjeva spolna vloga (stereotipne navade) vpliva na supervizijo. Vendar je bila ta ugotovitev podana brez empirične utemeljitve.

Nekateri raziskovalci so spolno pripadnost v supervizijskem odnosu obravnavali kot specialno populacijo ali kot kulturno ozadje, a ni niti to. Vsi supervizorji in vsi supervizanti imajo določen spol in določeno spolno preteklost, ki vpliva na njihovo sedanje delovanje, in s tem prihajajo v supervizijski odnos.

Na stil supervizorja vpliva njegova teoretična usposobljenost, ki jo ima kot praktik - svetovalec ali terapevt. Poleg tega pa imajo pomemben vpliv

tudi spol, starost, kulturno okolje in osebnost. Ti dejavniki močno vplivajo na supervizorjev pogled na supervizanta, kot tudi na klienta.

Ekstein (po Hawkins in Shoet, 1992) razlaga te vplive kot slepe pege (blind spots), gluhe pege (deaf spots) in hrome pege (dumb spots). Hrome pege so takrat, ko supervizant in supervizor zanemarita pozicijo klienta. Manjka jima izkušnja, da bi razumela, kako je npr. biti v položaju homoseksualca, biti prestrašen ali odklonjen od staršev, ali biti član zatirane etnične skupine. Sleppe pege so takrat, ko supervizantovi lastni vzorci in proces onemogočajo jasno videti klienta (kontratransfer). Gluhe pege so takrat, ko terapevt ne samo da ne sliši klienta, ne sliši niti supervizorja.

4. Spol in stil pogovora - komunikacije

Gray (1994) pravi, da je najpogostejša pritožba žensk, da jih moški ne znajo poslušati. Moški poslušajo žensko nekaj minut, ugotovi, zakaj se razburja, ji pokroviteljsko ponudi rešitev in pričakuje, da se bo takoj počutila mnogo bolje. Medtem, ko ženska pričakuje sočutje, ji moški ponuja nasvet.

Moški cenijo moč, sposobnost in učinkovitost. Nenehno počnejo stvari, s katerimi bi dokazali in razvili svoje sposobnosti, spretnosti in moč. Svojo izpolnitev najdejo predvsem v uspehu in znanju. Gray pravi, da je moška samozavest določena s sposobnostjo ustvariti rezultate. Ženske so drugačne. Cenijo ljubezen, medsebojne stike in lepoto. Večji del svojega časa preživijo v medsebojni pomoči in negovanju drugih. Žensko samozavest določajo čustva in kakovost njenih odnosov. Izpolnitev najdejo v sodelovanju in vzpostavljanju stikov. Ženske so usmerjene k izboljševanju dejanskega stanja, moški pa k rešitvam.

Na to, kako bomo vzpostavili stik z drugimi ljudmi, kako jih bomo zaznavali in kako se bomo odzivali, imajo po mnenju Hargia in Marshalla (1993), poleg drugih, vpliv štirje osebni dejavniki: spol, starost, videz in obleka.

Pravita, da se v socialnih interakcijah nagibamo k temu, da se, glede na njihov spol, do ljudi odzivamo drugače, z drugačnimi pričakovanji. Najprej se odzovemo na spol.

Že od ranega otroštva dalje poudarjamo razlike v oblačenju in pričakovanem vedenju glede na spol otroka. To seveda vpliva na kasnejše raz-

like v vedenju in pričakovanjih. V zahodni civilizaciji so moški ocenjeni pozitivno, kadar so kompetentni, samozavestni in racionalni, ženske pa kadar so prijazne, tople in taktne.

V neverbalnem vedenju je opaziti jasne razlike. Ženske se pogosto smeji, zahtevajo manj medosebnega prostora, se pogosteje dotikajo, pogosteje kimajo z glavo in vzpostavljajo več očesnih stikov kot moški. Ženske so tudi bolj spretno kot moški pri interpretaciji neverbalnega vedenja drugih.

Raziskave na področju sociolingvistike so pokazale razlike med pogovornim stilom moških in žensk, ki bi lahko vplivale na razpodelitev moči. Gilligan (po Granello 1996) je napisal, da moški uporabljajo pogovor, da izgradijo hierarhijo, ženske pa da ustvarijo mrežo odnosov.

Razlike v stilih pogovora vplivajo na svetovalni ali supervizijski odnos. Moški v ekspertni poziciji so na splošno bolj dominantni, pravi Sargestano (po Granello 1996), kar bi lahko veljalo tudi za supervizijski odnos. Govorili naj bi več in imeli pogovor bolj pod nadzorom kot ženske kolegice. Če veljajo izsledki Sargestana tudi za supervizijo, potem naj bi se stil pogovarjanja supervizorke ali supervizantke ne razlikoval (ne glede na vlogo). Te razlike v stilu pogovarjanja naj bi opozorile supervizorje (M), da preradi prevzemajo dominantno vlogo, in supervizorke (Ž), da bi se naučile imeti več nadzora nad procesom, v kolikor je to potrebno. Potrebne pa bi bile še nadaljnje raziskave.

Stoltenberg in Delworth (povzeto po Romans, 1996) sta poudarila pomen poznavanja razlik med moškimi in ženskimi, tako v procesu usposabljanja za svetovalce in psihoterapevte kot tudi za kasnejše prakse.

Razlike med supervizanti in supervizantkami, ki sta jih ugotovila Stoltenberg in Delworth, so podobne razlikam v stilu med moškimi in ženskimi, ki jih je ugotovil Gilligan (po Romans, 1996). Gilligan je ugotovil, da je za ženske, kadar so v interakciji z drugimi, odnos bistvenega pomena. Pomembne so jim vrednote, kot so bližina, podpora in toplina ter skrb. Moški so usmerjeni k poudarjanju kognitivnih dejavnikov, kadar so v odnosu z drugimi.

Stoltenberg in Delworth (po Romans, 1996) sta ugotovila, da so razlike v stilu lahko zelo pomembne v superviziji. Na primer, podpora v odnosu je lahko bolj pomembna za supervizantke, ker bolje funkcionirajo v ugodnem vzdušju.

Supervizantke se lahko preveč identificirajo s klientom in doživljajo zmedo v težjih obdobjih v svetovanju ali superviziji, medtem ko supervizanti dajejo preveč poudarka kogniciji - razmišljanju, kadar se srečajo z ambivalentnostjo (razdvojenostjo) v svetovanju ali superviziji.

Supervisor mora biti pozoren na možne razlike mogoče tako, da uporablja več kognitivnih intervencij s supervizantkami in več čustvenih intervencij s supervizanti.

Raziskovanje problemov, vezanih na spol, je postalo še bolj pomembno z naraščanjem števila žensk, ki se zaposlujejo na področju poklicev, kjer gre za medčloveške odnose. Tradicionalne modele usposabljanja so razvili supervizorji (M) za supervizante (M). S tem ko vstopa na to področje večje število žensk, bi bilo treba prilagoditi supervizijski proces in teorije supervizije. Temu prilagojen je razvojni model supervizije Stoltenberga in Delwortha.

Romans (1996) poroča o raziskovanju razlik v stilu med supervizanti, ki dajejo prednost kognitivni dimenziji, in supervizantkami, ki dajejo prednost odnosom. Uporabili so The Myers-Briggs Type Inventory - MBTI - še posebej lestvico mišljenje - občutenje.

Razlike v nagnjenosti h kognitivnemu stilu lahko nastanejo tudi z razvojem supervizanta/ke. Ko supervizant/ka napreduje v svojem razvoju, se nauči novih spretnosti, razvije kompetence na različnih področjih svetovanja in terapije in razširi svoj izbor spretnosti v medsebojnih odnosih (Stoltenberg in Delworth, 1987). V raziskavi so za preverjanje tega uporabili SLQ-R - revidiran vprašalnik nivoja razvoja supervizanta.

Rezultati raziskave so potrdili Stoltenbergovo in Delworthovo trditev, da v superviziji in svetovanju supervizanti(M) poudarjajo kognitivne dejavnike - usmeritev k problemu, supervizantke pa dajejo večji poudarek odnosu.

Supervizantkam (Ž) je bližji notranji svetu ljudi in stvari, supervizantom (M) pa zunanji svet in ideje.

Potrdili so tudi razlike med začetniki in bolj izkušenimi supervizanti. Supervizanti/ke začetniki/ce bolj potrebujejo strukturo v superviziji, medtem ko bolj usposobljeni supervizanti/ke delujejo bolj spontano in fleksibilno tako v superviziji kot v svetovanju.

Ugotovitev, da moški in ženske dajejo prednost različnim stilom, so pomembne za načrtovanje procesa supervizije. Supervisor bo pri delu s supervizanti namenil več čas razvoju spretnosti za obravnavo čustvenih

vsebin in odnosom v superviziji in svetovanju, s supervizantkami pa bo več delal na tem, da bodo bolj jasno in objektivno videle stvari, kadar bo to zahteval supervizijski ali svetovalni odnos.

Načrtovalci programov usposabljanja bodo morali bolj upoštevati močne in šibke točke posameznega udeleženca. Tu ima prednost razvojni model supervizije, ki daje prostor prilagajanju individualnim razlikam med udeleženci.

Programi usposabljanja, v katerih usposablajo le moški supervizorji, lahko proizvedejo stereotipne, moške stile intervencij, ob tem ko izpuščajo ženski stil. Ženske, ki so v stiku samo z moškimi supervizorji, tvegajo, da bodo manj pridobile na področju komunikacijskih in odnosnih spretnosti, kljub dejstvu, da večina svetovalnih stilov vključuje tradicionalno ženske spretnosti. (npr. izražanje emocij, priznavanje, sprejemanje...)

5. Spol, moč in stil vodenja ter strategije vplivanja

Moč in spol sta v družbi neločljivo povezana, saj moški želijo imeti večji vpliv na izvore in druge vire zunanje moči. Stili vodenja in strategije vplivanja so močno povezane z močjo in spolom.

Supervizijska diada tvori formalno strukturo: formalni vodja - supervizor in podrejeni - supervizant. Percepcija vodje je določena tudi s tradicionalnim, stereotipnim, iz spolne vloge izhajajočim stilom vodenja. Metaanaliza obstoječih raziskav je pokazala, da obstajajo pomembne razlike med moškim in ženskim stilom vodenja. Ženske so nagnjene k bolj demokratičnemu oz. sodelujočemu stilu, moški pa k avtorskemu oz. direktivnemu stilu vodenja (povzeto po Granello, 1996).

Obstaja moški način vodenja (managementa), za katerega je značilno tekmovanje, hierarhija avtoritete, visok nadzor vodje, nečustveno in analitično reševanje problema (Eagly in Johnson, 1990). Cooke in Kipnis (povzeto po Granello, 1996) sta dobila podobne rezultate, ko sta analizirala vedenje terapevtov. Ugotovila sta, da terapevti (M) uporabljajo pomembno več poskusov vplivanja in da pomembno večkrat kot terapevtke prekinjajo kliente. Žensko vodenje pa je, na drugi strani, opisano kot kooperativno, vključuje sodelovanje podrejenih, z manjšim nadzorom s strani vodje, reševanje problema pa temelji na intuiciji, empatiji in racionalnosti.

Kushell in Newton (povzeto po Granello, 1996) sta ugotovila, da so bili podrejeni (študentje), nezadovoljni z avtoritarnim vodenjem, še po-

sebej, če je bila vodja ženska. Pomembna je bila interakcija spola in stila vodenja. Vodje, ki uporabljajo stereotipen moški, avtoritaren stil vodenja, doživljajo podrejeni negativno. Še slabše so sprejete ženske, ki uporabljajo tradicionalen moški način vodenja.

Novije raziskave na področju managerstva - vodenja v organizaciji so dale zanimive rezultate.

Raziskovalci družbe Advanced Teamware, Inc., ZDA, (Perraut in Irwin, 1999), ki se ukvarjajo z razvijanjem učinkovitosti managerjev in teamov, so za to, da bi empirično ugotovili razlike med moškimi in ženskami, razvili vprašalnik Team View/360, ki je zajemal 7 kategorij vedenj: reševanje problemov, načrtovanje, kontrola, samoobvladovanje (managing self), medsebojni odnosi, vodenje in komunikacija. Znotraj kategorij vedenj je zajetih 31 spretnosti.

Rezultati te raziskave so potrdili, da so ženske spretnejše v medsebojnih odnosih in da to počnejo veliko učinkoviteje kot moški. Prišli pa so še do drugih zanimivih ugotovitev. Ženske so prekašale moške v 28 od 31 spretnosti in to tudi na področju višje produktivnosti in proizvajanja novih idej, kar kaže, v nasprotju z dotodanjimi ugotovitvami, da so ženske uspešnejše tudi na intelektualnem področju (leva polovica možgan).

Raziskava je pokazala, da so bile ženske nekoliko, a statistično pomembno, boljše na skoraj vseh raziskovanih področjih, kar nakazuje nujnost preverjanja položaja ženske v organizaciji.

Ženske kot managerke ali kot vodje so uspešnejše pri tem, kako uporabijo svoje spretnosti. Igrajo podpirajočo in sodelujočo vlogo. So uspešnejše ne da bi uporabljale nadziranje ali moč, da bi motivirale druge. Razvile so alternativne poti, da dosežejo uspeh. Vodijo tako, da zagotavljajo jasno usmerjanje in smer. Delo organizirajo tako, da jim omogoča ostati na vrhu svojega okolja. (on the top of their environment). Ko začutijo, da je njihova pomoč potrebna, ali če so zaprosene za podporo, jo zagotovijo.

Rezultati raziskave »Gender Differences in Organizational Leadership«, ki jo je avgusta 1999 na 106. Konvenciji zveze ameriških psihologov prikazal Robert I. Kabacoff (1999), so zavrnilo splošno znane ugotovitve, da so ženske bolj demokratične in moški bolj avtokratični pri vodenju. Pokazalo se je, da so moški bolj nagnjeni k prelaganju nalog na druge in k sodelovanju s kolegi. Ženske kot vodje so bolj samozavestne in tekmovalne pri doseganju ciljev, ob tem pa obdržijo večji nadzor nad projektom. Istočasno pa se ženske vidijo bolj empatične. Skušajo vzpostaviti take od-

nose, ki bi dajale podporo drugim in ki bi izražali iskreno skrb za dobro počutje sodelavcev.

Moški vodje so se pokazali kot bolj inovativni pri načrtovanju dolgoročnih strateških pristopov, hkrati pa so bolj konservativni - na problem gledajo v okviru preteklih izkušenj. Ženske delujejo z več energije, z večjo intenzivnostjo, čustvenostjo, z večjo sposobnostjo, da druge vpletejo in navdušijo, po drugi strani pa so moški bolj zadržani. Opazovalci in ocenjevalci v tej raziskavi so moške in ženske ocenjevali kot enako učinkovite.

5.1. Moč in spol v superviziji

Supervizijski odnos se lahko delno opiše tudi kot vključitev oz. vaja moči. Moč, ki jo ima supervizor, izhaja iz njegove vloge. Socialna konstrukcija spola v odnosu do moči je podstruktura, na kateri sloni supervizijski odnos. Ugotovljeno je, da je spol povezan z močjo v supervizijskem odnosu na različne načine. Nelson in Holloway (1990) sta ugotovila, da oboji, supervizorji in supervizorke, bolj omogočajo izražanje medosebne moči (interpersonal power) v interakciji z moškimi supervizanti kot s supervizantkami.

Granello, Beamish in Davis (povzeto po Nelson, Holloway 1999) so ugotovili, da oboji, supervizorji in supervizorke, želijo pomembneje bolj pogosto slišati mnenje supervizantov kot supervizantk in s tem, ko jim priznajo ekspertno pozicijo, dajejo moškimi več moči v odnosu.

To pomeni, da se morajo supervizorji/ke zavedati, da supervizantke potrebujejo več pomoči za pridobitev moči v interakciji. Podobno velja za svetovalen odnos.

Zelo pomembna dimenzija v superviziji, ki je povezana z močjo, je povezanost («affiliation»). Judith Jordan (povzeto po Nelson, Holloway, 1999), je poudarila žensko potrebo po občutku povezanosti v primarnih odnosih. Ugotovila je, da je samospoštovanje ženske delno odvisno od njenih kompetenc in izkušenj v vzpostavljanju zdravih odnosov in v sodelovanju z drugimi, pri dajanju (in jemanju) razumevanja in empatije.

6. Spol supervizorja

V preteklosti ni bilo običajno, da bi ženske prevzele vlogo supervizorke z vso pripadajočo močjo. Munson (1992) pravi, da je bila običajna praksa, da ženske supervizirajo ženske in v izjemnih primerih, ko je moški napredoval v administraciji, ga je za krajši čas supervizirala ženska.

Začetki ženske supervizije so bili težki. Mnoge sposobne in dobro usposobljene supervizorke in učiteljice so bile v senci moških psihiatrov, čeprav je bilo to, kar so ponujali slednji, pogosto neuporabno za prakso. Žensko gibanje je na tem področju prineslo velike spremembe v zadnjih dvajsetih letih.

V sedanjem času je vedno več žensk na področju svetovanja - tudi na višjem nivoju (master degree), kar povečuje možnost, da supervizirajo moške.

Kadushin (povzeto po Granello, 1996) je ugotovil, da je 79% socialnih delavcev sprejelo supervizijo supervizork, za 21% socialnih delavcev pa je to bil problem. Iz tega sledi, da nekateri moški vztrajajo v odporu do nadrejenosti ženske in da supervizorke (Ž) lahko pričakujejo odpore s strani supervizantov (M).

V študiji Putneya in sodelavcev (povzeto po Granello, 1996) so študentje psihologije bolje ocenili ženske supervizorke, ki naj bi bile bolj usmerjene na odnose. Supervizorji (M) naj bi pogosteje dajali nasvete, kot da bi delali na odnosih. Spet druge študije so bolj ocenjevale moške. Raziskave niso dale enotnih podatkov.

7. Spol supervizanta

Podrejeni položaj supervizanta prav tako vpliva na supervizijski odnos.

Nelsonova in Hollowayeva (1999) sta vodili prvo empirično raziskavo o vplivu spola v zvezi s podrejeno vlogo v supervizijskem odnosu. Preučili so 40 supervizijskih parov in prišli do nekaterih stalnih vzorcev interakcij, ki so temeljile na spolu. Oboji, supervizorji in supervizorke, so uporabljali intervencije vplivanja in vodenja. Oboji so vzpodbujali supervizantke k pridobivanju moči v supervizijskem odnosu. Supervizorji so hitro ukrepali in pridobili moč nazaj, kadar so supervizantke preveč pridobile na moči. Supervizantke so, raje kot supervizanti, odstopile moč močnejši, avtoritativni fiuguri (moški ali ženski). Ne supervizorji ne supervizorke niso vzpodbujali supervizantk, da bi sprejele ekspertno vlogo. Supervizantke so, tudi če so imele priložnost pridobiti na moči, moč raje prepustile supervizorjem. Supervizantke s tem, da ne prevzemajo odgovornosti, zavirajo svoje lastno napredovanje k večji avtonomnosti.

Smith in Dewine (povzeto po Granello, 1996) sta v raziskavi na področ-

ju supervizije v organizaciji ugotovila, da je sprejemljivo, če ženska v podrejeni vlogi zaprosi za podporo. S strani nadrejenega ali nadrejene je ocenjena kot kompetentna. Moškega, ki zaprosi za emocionalno podporo, vidi jo kot šibkega in kot neskladnega s tradicionalno spolno vlogo. Zaključila sta, da je ženskam dovoljeno poiskati oporo pri supervizorju, za moškega pa ima to lahko negativne posledice. Rezultate lahko prenesemo tudi na področje klinične supervizije. Moški, ki so socializirani tako, da ne iščejo emocionalne pomoči pri supervizorju, bodo manjkrat prinesli težje primere v supervizijo. Supervizanti, ki bi izrazili potrebo po čustveni opori, bodo bolj kritično sprejeti tako od supervizorja kot od supervizorke.

8. Supervizijska dvojica

8.1. Supervizijske dvojice različnega spola

Nelsonova in Hollowayeva (1999) sta raziskovali, kaj se dogaja znotraj supervizijskih dvojic v superviziji svetovalcev, ki so v procesu usposabljanja. Ker bodo ti tudi formalno ocenjeni, so odnosi hierarhični, s formalnimi vlogami in s strokovno - profesionalno nepristranskostjo. Dogovor med supervizanti in supervizorjem lahko jasno določi pričakovanja v zvezi s procesom, učenjem, cilji supervizantov, strukturo srečanj in drugimi pomembnimi stvarmi, vendar pa notranji svet predsodkov, zaznav, sodb in socialnih pričakovanj, ki izhajajo iz spolne pripadnosti, nezavedno vpliva na supervizijski odnos.

Avtorici sta analizirali dva razgovora supervizijskih parov različnega spola. Supervizorji so bili na nivoju doktorjev v svetovanju, supervizanti pa na nivoju specializantov iz svetovanja. Nihče od njih ni vedel, da bodo supervizijska srečanja analizirana za raziskovanje vpliva spolne pripadnosti na supervizijski proces.

V prvem primeru je bila pozornost usmerjena na spol klienta in na to, katere vrste intervencij bi bile ustrezne za klienta, v drugem primeru pa na supervizantov spol. Konflikt, ki izhaja iz spolne različnosti, lahko nastane na obeh nivojih.

Primer 1: SUPERVIZORKA IN SUPERVIZANT (s klientom)

V razgovoru je supervizorka skušala pripeljati supervizanta na to, da bi prepoznal klientovo (M) jezo. Supervizanta je usmerjala k te-

mu, da bi reflektiral občutke in hkrati povečevala empatijo v odnosu. Supervizant ni bil čisto prepričan, da bi lahko take intervencije uporabil pri delu s klientom (M).

Supervizant je imel težave na več področjih.

Kot pripadniku skupine moških, je ženska (supervizorka) preverjala njegovo vedenje o tem, kaj moški potrebuje.

Supervizorka ima v rokah formalno moč, saj presoja in daje povratne informacije o njegovih spretnostih. Supervizant se je odzval s sklicevanjem na znanje - vedenje o svojem spolu in s tem subtilno spodkopal supervizorki avtoriteto.

Supervizant se je pred zahtevo supervizorke, da izrazi svoje občutke (ženski), zavaroval tako, da je izrazil dvom v to, da bi bil pogovor o čustvih s klientom - moškim, uspešen.

Zaskrbljenost supervizanta (M), da bo klient (M) imel težave pri soočanju s svojimi čustvi, je pogosta težava moških v sodobni družbi, ko pridejo v stik z žensko kulturo. Različne raziskave so pokazale, da je omejevanje izražanja čustev primarna značilnost moške spolne vloge oziroma izvor konflikta v spolni vlogi. Omejevanje izražanja čustev je pogosto razlog za nezadovoljstvo moških v zakonu in družinskih odnosih. Raziskave so pokazale tudi na konflikt pri moških med željo po intimnosti na eni strani in strahom pred odkrivanjem svoje ranljivosti na drugi.

Svetovalni proces vzpodbuja zaupnost in izražaje občutkov, kar je lahko ogrožujoče za moške in kar ženske supervizorke težko razumejo. Moški se na tem področju ne čutijo kompetentni. Moški so vzgojeni tako, da izražajo svojo ranljivost ali nekompetentnost z jezo ali agresivnostjo in z upiranjem ogrožujoči bližini in ranljivosti. Prebujene emocije zmanjšujejo z neposrednim izražanjem jeze ali posredno, z zmanjševanjem pomena zaznani kritiki.

Klinična situacija je za moškega lahko ogrožujoča na dva načina:

- zahteva prepoznavanje in izražanje občutkov,
- zahteva, da moški sodeluje v procesu, v katerem se ne počuti kompetenten, to pa se odraža v njegovih občutkih nemoči.

Ker cilji tako svetovanja kot supervizije zajemajo tudi razumevanje čustvenega in odnosnega področja, Nelsonova in Hollowayeva poudarja-

ta, da konflikt, ki izvira iz spolne vloge, lahko ovira pogovor o supervizantovih občutkih v svetovanju ali superviziji.

Delo s supervizanti (M) in klienti (M) zahteva oboje: zavedanje, kako ranljiv se lahko počuti moški na srečanju z močno osebo (Ž ali M), in potrpežljivost oz. upoštevanje stopnje pripravljenosti za prepoznavanje in izražanje občutkov.

Primer 2: SUPERVIZOR (M) IN SUPERVIZANTKA (Ž)

V obravnavanem razgovoru je supervizor želel od supervizantke izvedeti, kaj ta ve (teoretično) o adolescentih (klient). S tem jo je spravil v konflikt, s spolom pogojen odnos, z moško, avtoritarno figuro. V supervizijski odnos je vnesel spol, ko jo je kritiziral glede njenega poznavanja razvoja fantov (adolescence). Ker je bila v skupini z moškimi, jo je to spravilo v položaj, kjer bi morala priznati, da ne zmore sprejeti kritike, še posebej od moškega (supervizorja). V tej situaciji je prevzela nase odgovornost za interakcijo s supervizorjem. Obtoževala se je, da ni bila zmožna opraviti s svojimi občutki do supervizorja, da sploh ima take občutke in da jih ni zmogla pravilno izraziti. Uporabila je obrambo svojega spola. S samo-obtoževanjem je zaščitila supervizorjevo kompetenco, govorila je o svojih občutkih do moških na splošno.

Supervizor je bil presenečen nad priznanjem supervizantke, da se počuti nelagodno, kadar dela z moškimi, in da bi raje imela žensko supervizorko. Ob tem, ko mu je to povedala, se je počutila krivo, da ima take občutke.

Kot bi morali supervizorji več delati na področju občutkov, bi morale supervizorke več delati na področju neposrednih soočanj in izzivov.

8.2. Istospolne supervizijske dvojice

V supervizijskem odnosu, kjer sta supervizor in supervizant istega spola, naj bi bila večja varnost, podobno kot so ugotovili za dvojice iz istega kulturnega okolja.

Supervizantka v paru s supervizorko lahko dobi večji občutek povezanosti, kar ji daje večji občutek moči, kot jo ima v paru s supervizorjem. V

tem odnosu lahko supervizantka preizkusi svoje lastne reakcije in uporabi osebno moč.

Podobno lahko supervizant v paru s supervizorjem izkusi večje udobje, saj supervizor lahko razume njegove težave na področju odnosov in občutkov. V takem odnosu supervizant lažje razvije spretnosti, zaradi katerih se bo počutil bolj kompetentnega na področju čustev. Če je supervizor nespreten na področju odnosno-čustvenih vsebin, bo par prešel na kognitivno analitični nivo.

Sells, Goodyear, Lichtenberg in Polkinghorn (povzeto po Nellson, Hol-loway, 1999) so raziskovali fokus supervizijskega pogovora v supervizijskih dvojicah istega in različnega spola. Ugotovili so, da je moški supervizijski par bolj pogosto osredotočen na klienta in manj na svetovalni ali supervizijski odnos kot različnospolna dvojica. Ta podatek nakazuje, da se moški v klinični situaciji lahko počuti nelagodno v pogovoru o odnosu, še posebej z drugim moškim, kar se kaže v izogibanju tesnejši povezavi.

Granello in sodelavci (1996) so ugotovili, da le diade supervizor - supervizant (M-M) postanejo sčasoma bolj kolegialne, tako da supervizor uporablja vedno manj intervencij in da jih ima supervizant več (kar je v skladu z razvojnimi teorijami). V diadah supervizorka - supervizantka (Ž-Ž) sčasoma nastane večje neravnotežje moči. Supervizantke, ki so bile v superviziji več kot leto dni, so dajale manj intervencij kot tiste, ki so bile v superviziji do 6 mesecev. To kaže, da supervizantke nagibajo k odrekanju moči v daljšem časovnem obdobju, kar je v skladu s socialno vlogo ženske - da je spoštljiva.

Supervizanti so doživljali istospolni supervizijski odnos kot tesnejši. V njem so se počutili bolj udobno, tako z vidika odnosa kot z vidika ekspertnosti supervizijskega procesa.

So pa tudi razlogi, ki govorijo v prid različnospolnim parom. Supervizant potrebuje izkušnjo supervizije z žensko avtoriteto, da se zave svojih neprepoznanih vrednot, navad, kontratransfernih problemov, vezanih na žensko v vlogi avtoritete. To isto bi lahko rekli za supervizantke (po Granello, 1996)

Čeprav raziskave kažejo, da ljudje v klinični situaciji bolj potrebujejo občutek, da si delijo podobne navade in prepričanja s svojim pomočnikom, je to lahko ovira v razvoju supervizanta, ker krepi njegova močna področja in ga ne usmerja na področja, ki mu niso tako blizu.

Poznavanje specifičnih potreb in stilov interakcij, ki jih supervizantka prinese v supervizijo, zahteva samozavedanje in fleksibilnost supervizorjevihkinih intervencij.

9. Spol in seksualnost v svetovanju, terapiji in superviziji

Moč v diadi moški - ženska je pogosto povezana s seksualnostjo. The Association for Counselor Education in Supervision Ethical Guidelines (1995) izrecno določata, da supervizor ne sme sodelovati v nobeni obliki seksualnega kontakta s supervizantkami.

O dinamiki spolne privlačnosti v dvojici govori Kadushin (povzeto po Granello, 1996), ki pravi, da je supervizijski odnos intenziven, zaupen, oseb in vsebuje pomemben čustveni naboj in je kot tak dovzeten za transfer, ambivalenco in odpore, ki lahko izvirajo iz zgodnejših razvojnih konfliktov.

Zato mora biti supervizor pozoren na vplive, ki jih ima na supervizante/ke in narobe, na to, kakšen vpliv imajo oni/one nanj.

Hartman in Brieger (povzeto po Granello, 1996) menita, da je supervizorju neprijetno govoriti o spolnih vsebinah iz strahu, da bi lahko okrepil občutke zmede in ranljivosti na obeh straneh. Pravita, da morajo biti izražene vse (underlying) nejasnosti v zvezi s spolnim vedenjem in razmišljanjem. Podrejeni v različnospolni dvojici, ki uporablja osvajajoča vedenja, lahko to počne, ker želi biti zaželen ali cenjen od supervizorja. Supervizor mora uporabiti svojo moč v odnosu in razkriti neustrezno spolno zблиževanje. Iz tega razloga se mora supervizor lotiti občutljivega področje spolnosti v različnospolnem supervizijskem paru. Odprt in komunikativen supervizijski odnos, kjer se razpravlja tudi o seksualnih vsebinah, lahko prepreči te vrste težave.

9.1. *Supervizorjeva prevelika vpletenost (over-involvement)*

D. Mearns (1996) pravi, da je najbolj očitna nasilna oblika prevelike vpletenosti povezana s seksualnostjo. Gledano iz zornega kota klienta gre za spolno nadlegovanje ali pa za spolno zlorabo. Spolno nadlegovanje ali zloraba klienta ima lahko različne oblike - od vzpodbujanja klienta, da govori o svojih spolnih izkušnjah, prek dotikanja in do spolnih odnosov. Skupno vsem tem oblikam je, da jih svetovalec šteje kot pomoč klientu/ki. Me-

arns meni, da ne gre toliko za vprašanje spolnih občutkov, kot za moč. Veliko primerov zlorabe ne kaže odkritih spolnih vsebin, ampak vključuje dominantnost svetovalca kot moškega, v odnosu s katerim se klient/ka počuti neudobno ali zlorabljeno.

Klasični scenarij te vrste spolne zlorabe je, ko se klientka počuti očarana od modrosti in moči svetovalca in mu pripisuje celo mistično ali duhovno moč. Ta način dela ima lahko dramatične posledice za klientko, njej sami je zelo težko najti moč in ubežati moči svetovalca. Oba, svetovalci in klientka, sta ujeta v izkušnjo moči in lahko sprva zanikata njen nasilni vidik.

Supervisor, ki supervizira svetovalca, ima sprva težave, ker nastopa kot nekdo, ki ne razume te »močne« terapevtske izkušnje in ki mora pripeljati svetovalca do tega, da ta prepozna, da gre za spolno sovpletenost (overinvolvement) in da prekine delo s klientko. V takem položaju lahko tudi supervisor zelo hitro pretirano zaščiti klientko in je jezen na svetovalca.

9.2. *Prekoračitev meja v superviziji socialnega dela*

O tej temi piše piše Nora Bonosky (1995). Pravi, da so raziskave pokazale, da zveza - odnos, postane tvegan takrat, ko ni več v skladu s cilji supervizije in ko preide na področje dvojne zveze.

Dvojna zveza, dual relationship, ima lahko več oblik, najbolj škodljiva pa je takrat, ko supervisor prevzame poleg vloge psihoterapevta še vlogo spolnega partnerja.

Večina kodeksov profesionalne etike je sprejela ukrepe, ki naj bi onemogočali tako dvojno zvezo. Spolno intimne zveze veljajo še posebej za neetične in prepovedane, čeprav supervizant/ka na to prostovoljno pristane.

Kitschener (povzeto po Bonosky, 1995) pravi, da tveganje seksualne sovpletenosti in drugih oblik dvojnih zvez pomeni poleg psihološke škode še potencialno zlorabo zaupnosti, samoodločanja v terapevtskem procesu in objektivnosti.

Etični kodeks (Zveze socialnih delavcev ZDA) govori o prepovedi take zveze s klienti, ne govori pa posebej o zlorabi študentov - (velja tudi za tiste, ki so v procesu usposabljanja za svetovalce ali terapevte).

Čeprav naj bi prepoved v Etičnem kodeksu pokrivala tudi možnosti nastanka spolnih zvez med študenti in supervizorji, je etična odgovor-

nost supervizorja za študenta izza specifičnih pravil in predpisov. Supervizorjeva odgovornost za študenta izhaja iz splošne obveznosti, da ravnava v skladu s klientovim najboljšim interesom in mu ne povzroča bolečine ali ga izkorišča. Zaradi možnosti slepega zaupanja študentov avtoriteti (kot so tudi doktor, terapevt, učitelj...), Bonosky predlaga tudi varstvo tega področja.

9.3. Kaj se dogaja v odnosu supervizor - študent (supervizant)?

a. Transfer in kontratransfer v odnosu supervizor - študent. Podobno kot v odnosu svetovalec - klient nastajata tudi v odnosu študent-supervizor transfer in kontratransfer.

Ko se klient zaupa svetovalcu, prenese nanj občutke, ki bi jih imel do idealiziranega roditelja. Občutki, ki jih sproži transfer, lahko vključujejo izjemno in pretirano jezo, idealizirano oboževanje ali hrepenenje po odvisnosti (Woods in Hollis, povzeto po Bonosky, 1995).

Sherry (1991 - povzeto po Bonosky, 1995) pravi, da imata supervizija in terapija podobne cilje in tehnike, torej bi morali supervizijo šteti kot psihološko intervencijo, ki nastane med dvema posameznikoma, ki sta v nenenakem položaju. Zato bi morali etična načela razširiti tudi na supervizijo.

Spolna zloraba študenta/ke od učitelja vsebuje zlorabo moči.

b. Običajno študent/ka doživlja nekaj bojazni in negotovosti v procesu usposabljanja. Tudi za odrasle udeležence usposabljanj in treningov velja, da začasno pridejo v stanje emocionalne regresije.

c. Konflikt ali zmeda vlog. Obstaja nevarnost, da pride do spolnih zvez med osebama nenenakega položaja zaradi zlorabe in konflikta med vlogami. Intimnost med supervizorjem in študentom lahko izvira tudi iz zmede med več nivoji različnih vlog - terapevt, učitelj, ocenjevalec, kolega, svetovalec, supervizor...

d. Hierarhija in zloraba moči v odnosu supervizor - študent. Raziskave so pokazale, da pride do spolnega stika v procesu usposabljanja običajno med starejšim moškim, višjega statusa in med mlajšo, podrejeno žensko (Pope, povzeto po Bonosky, 1995), kar odraža vzorec moške dominacije in ženske podrejenosti v hierarhični strukturi družbe.

Študentka, ki je na nižji stopnji hierarhije, se boji dati kakršno koli obtožbo, saj se bo srečala z zanikanjem supervizorja, ki ima visok položaj in

moč kot izkušen strokovnjak. Prav tako lahko le-ta zlorabi zaupane mu podatke s prejšnjih srečanj.

9.4. Posledice zlorabe v odnosu terapevt – klient/ka, supervizor – študent/ka

Raziskave so pokazale, da je 90 % žrtev spolne zlorabe v odnosu terapevt – pacient/ka, psihično oškodovanih. 11 % spolno zlorabljenih pacientk je bilo hospitaliziranih, 1 % jih je naredilo samomor.

Prekoračitve in zlorabe meja v odnosu supervizor študent/ka imajo tudi vzgojne posledice. Veliko ekspertov govori o efektu oblikovanja (modeling effect) ali o vzporednem procesu v superviziji. Ta se kaže v neposredni refleksiji supervizorjevega ravnanja v procesu usposabljanja na kasnejše ravnanje supervizanta s klienti.

Študija psihologov, ki jo je vodil Pope (povzeto po Bonosky, 1995), je pokazala, da je študentka spolna zveza supervizorjem pomembno vplivala na njene kasnejše odnose s klienti. Ženske, ki so poročale, da so imele kot študentke spolno zvezo s supervizorjem, so v 23 % poročale, da so bile kasneje vpletene v spolnost s klienti - v primerjavi s 6 % tistih, ki te izkušnje s supervizorjem niso imele.

9.5. Supervizorjeva odgovornost

Supervizor je za neetično ravnanje kazensko odgovoren. Odgovoren ni le za spolno zlorabo. Odgovoren je tudi, da ni dovolj dobro usposobil študenta, in za svetovalčevo - terapevtovo neustrezno ravnanje s klientom, če sta to obnavala v superviziji.

Strukturni vodja ni vedno tisti, ki je odgovoren za spolno nadlegovanje. Grauendolz (1989 - povzeto po Granello, 1996) je raziskoval izkušnje univerzitetnih profesorice in ugotovil, da jih je skoraj polovica (47,6 %) izkusila neke vrste spolnega nadlegovanja od študentov. Moč spola pretehta moč avtoritete.

Bonosky (1995) zaključuje, da glede na študije, narejene s profesionalci psihologi, spolne zlorabe v odnosu supervizor študent obstajajo in so celo v porastu. Podobno velja tudi za področje izobraževanja socialnih delavcev.

Ker so v superviziji podobne intervence kot v terapiji, je tveganje, da se povzroči emocionalna škoda, veliko. Obstaja tudi nevarnost, da bo prekršena zaupnost, objektivnost usposabljanja in avtonomnost. Ne nazad-

nje pa bo kakovost supervizijskega odnosa imela posledice za kasnejši odnos svetovalca s klientom.

Študentje, socialni delavci v izobraževanju, bi morali biti ozaveščeni in pripravljeni poiskati pomoč takoj, ko je to potrebno. Morali bi delati na samozavedanju, introspekciji, odprtosti.

Profesionalci bi se morali nenehno zavedati cele vrste možnih konfliktov, paradoksov, motenj, predsodkov in skritih navodil v svojem sistemu vrednot in prepričanj. Če supervizija pomeni model »pomagajočega« odnosa, potem je supervizor prvi, ki bi moral nadzirati nezavedne procese pri sebi.

10. Predsodki v zvezi s spolom

Vedno več žensk vstopa na področje socialnega dela. S tem se odpirajo tudi nove možnosti, da napredujejo znotraj administrativnih položajev. Pri tem se srečujejo s predsodki, vezanimi na spol. Ženska vodja - moški podrejen ... (Munson, 1992)

Predsodki v zvezi s spolom so lahko resen problem v odnosu praktik in klient, ne glede na to, ali gre za moškega praktika in klientko ali za žensko praktičarko in klienta. Predsodki v zvezi s spolom so obratnosorazmerni s samopodobo in pozitivno korelirajo s homofobijo (iracionalen strah pred homoseksualnostjo – Dictionary of psychology, 1987, Penguin Books). Ena od študij je pokazala, da je bila homofobija najnižja med psihologi, srednja med psihiatri in najvišja med socialnimi delavci. (Anerson in Handerson, povzeto po Munson, 1992).

V superviziji si pri takih problemih pomagamo s superviziranjem položaja in ne osebe. Tako se lahko izognemo konfliktom in bojevanju. Supervizor se lahko osredotoči na naloge, ki morajo biti narejene, na cilje, ki morajo biti doseženi, na probleme, ki jih je treba rešiti, bolje kot da se ukvarja z osebnostjo, vrednotami in navadami praktika.

Razvili so več tehnik in vaj za zavedanje - prepoznavanje stereotipov in predsodkov pri delu s klienti nasprotnega spola (Brodsky, povzeto po Munson, 1992).

Da bi se izognili konfliktom v superviziji, mora biti vsaka k zavedanju - razvoju usmerjena supervizija povezana s klientom in s specifičnim primerom - supervizijskim gradivom. To je še posebej pomembno tedaj, ko gre za močno hierarhično strukturo (npr. v bolnišnicah).

11. Zaključek

Mnogi raziskovalci so iskali predvsem razlike med moškim in ženskim stilom supervizije s predpostavko, da so razlike že od nekdaj in da jih ni treba znanstveno raziskovati. Sociologija govori o spolni vlogi, identiteti in značaju, ki določajo pričakovanja, ki jih imamo do nasprotnega ali do svojega spola.

Različne raziskave so tudi potrdile, da obstajajo razlike v vrednotah in osebnostnih lastnostih med spoloma, kar pripisujejo tudi procesu socializacije in družbeni delitvi vlog.

Ženska gibanja so veliko prispevala k razumevanju spolne vloge, ločevanja po spolu in ženske socializacije ter prinesla nove poglede v klinično prakso, svetovanje, terapijo, ki so jo označile kot seksistično.

Očitki dosedanjim raziskavam (Osterberg, 1996) so predvsem, da pretiravajo v poudarjanju razlik med spoloma in s tem zmanjšujejo pomen razlik znotraj spola samega. Te raziskave so usmerjene zgolj na razlike med spoloma, s tem pa povečujejo splošno mnenje, da je spol bistvenega pomena in da smo si moški in ženske diametralno različni. Osterbergova pravi, da so razlike minimalne, pridobljene v kontroliranih eksperimentih in ne v praksi. Večina študij temelji na percepciji raziskovalcev in supervizantov in na samopercepciji supervizorjev. Torej, to kar je opaženo, niso nujno dejanske razlike v vedenju različnih spolov, ampak dojemana razlik v vedenju.

Tudi nekateri drugi avtorji pravijo, da so laboratorijske raziskave kratkotrajne, da ne upoštevajo kompleksnosti medčloveških odnosov in njihovega spreminjanja skozi čas. Predlagajo, da bi namesto iskanja razlik med spoloma raje raziskovali, kako vplivajo percepcija, stereotipi in moč znotraj različnospolnih odnosov.

S tem sta se ukvarjali Nelsonova in Hollowayeva, ki sta preučevali štiriideset supervizijskih parov in ugotovili nekaj stalnih vzorcev interakcij, ki so temeljile na spolu. Ena od teh je, da oboji, supervizorji in supervizorke, bolj omogočajo izražanje medosebne moči v interakciji s supervizanti kot s supervizantkami. Oboji, supervizorji in supervizorke, želijo pomembneje bolj pogosto slišati mnenje supervizantov kot supervizantk, in s tem, ko jim priznajo ekspertno pozicijo, dajejo moškim več moči v odnosu. Če se supervizorji/ke tega zavedajo, bodo na to bolj pozorni pri superviziji supervizantk.

Novejše raziskave na področju managerstva (Perraut in Irwin, 1999) so pokazale, da so ženske kot vodje uspešnejše, ne da bi uporabljale moč, ker so spretnejše v medosebnih odnosih.

Trditve, da so moški vodje avtoritarni, ženske pa demokratične, je zavrnil Kobacoff (1999).

V procesu supervizije se brišejo meje med supervizorjem in supervizantom. V profesionalni superviziji (Žorga, 1999) je osnovna vrednota omogočiti posamezniku svobodno iskanje lastnih rešitev, svojih poti, spoznavanje sebe, soočanje s samim seboj. Supervizor lahko le spremlja supervizanta v procesu učenja.

Kakšna bo supervizija, je odvisno od vloge, ki jo zavzame supervizor v odnosu do superviziranca. Kadar je hkrati tudi vodja projekta ali vodja organizacije, v kateri izvajajo projekt, se vodstveno- organizacijski vlogi supervizorja pridruži tudi nadzorna. Pri neodvisnem strokovnjaku je bolj v ospredju razvojno-izobraževalno-podporni vidik. V prvem primeru bo imel supervizor formalno, z vlogo določeno večjo moč.

Prekoračitve meja, dvojne zveze, spolne zlorabe, se nedvomno dogajajo. V Sloveniji še nisem zaznala teh podatkov; če sklepam po naraščanju števila odkritih spolnih zlorab v družbi, lahko predvidevam, da so tudi na tem področju, a še ne odkrite. Verjetno bo treba to področje urediti tudi v etičnem kodeksu supervizije.

Koliko je torej pomemben spol? V razvoju supervizorja/ke je pomembno, da razume značilnosti svojega lastnega spola, da iz izkušenj z nasprotnim spolom v različnih drugih odnosih spozna svet drugega spola. Pomembno je, da v svojem profesionalnem razvoju pridobi izkušnje različnih supervizorjev in supervizork. Kot strokovnjak se mora zavedati razlik med spoloma, ki lahko vplivajo na njegovo delo in za to razviti potrebne spretnosti.

Razlike v stilu pogovora, vodenja, vrednotah, čeprav minimalne, so. Pomembno jih je prepoznati in v supervizijskem procesu predelati skupaj s supervizantom. Pomembna je tudi metasupervizija supervizorja, ne samo v procesu edukacije, ampak v vsej njegovi praksi.

Če zaključim z Grayem, ki pravi: »Marsovci in Veneranke so živeli v miru, ker so spoštovali medsebojne razlike«, bi lahko za supervizijo (svetovanje, terapijo) rekla podobno.

12. Literatura

Bonosky, N. (1995). Boundary Violations in Social Work Supervision: Clinical, Educational and Legal Implications. *The Clinical Supervisor*, 13 (2), s. 79-96.

Crespi, T. (1995). Exploring Feminist Perspectives for Male Supervisors. *The Clinical Supervisor*, 13 (2), s. 19-30.

Gray, J. (1994). *Moški so drugačni, ženske tudi*, Ljubljana: Gnosis,

Granello, D. (1996). Gender and Power in the Supervisory Dyad. *The Clinical Supervisor*, 14 (29), s. 53-68.

Hargie, O. in Marshall, P. (1995). Interpersonal Communication: A Theoretical Framework. V Hargie, O. (ed.): *A Handbook of Communication Skills*. London: Routledge.

Hawkins, P. in Shoet, R. (1992). *Supervision in the helping profession*. Philadelphia: Open University Press.

Kabacoff, R. (1999). *Gender Differences in Organizational Leadership* (Management Research Group). <http://www.mrg.com>.

Kobolt, A. in Žorga, S. (1999). *Supervizija – proces razvoja in učenja v poklicu*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška Fakulteta v Ljubljani.

Mearns, D. (1996). On Being a Supervisor. V Dryden, W. in Thorne, B. (eds.): *Training and Supervision for Counselling in Action*. London: SAGE.

Munson, C. (1995). *Clinical Social Work Supervision. Second Edition*. Binghamton: The Haworth Press

Musek, J. (1989). Spol, spolne vloge in vrednote. *Anthropos*, 20 (3-4), s. 124-137.

Nelson, M. in Holloway, E. (1999). Supervision and gender issues. V Carrol, M. in Holloway, E. (ur.): *Counselling Supervision in Context*, s. 25-35. London: Sage publications.

Osterberg, M. (1996), Gender in Supervision: Exaggerating the Differences Between Men and Women. *Clinical Supervisor*, 14 (2), s. 69-84.

Perraut, M. in Irwin, J. (1999). *Gender differences at Work, A Study of Women and Men. Advanced Teamware*. <http://www.ateamware.com/study.html>

Romans, J. (1996), Gender Differences in Counselor/Therapist Trainees. *The Clinical Supervisor*, 14 (1), s. 77-86.

Shoet, R. in Wilmot, J. (1996). The Key Issue in the Supervision of Counsellors: The Supervisory Relationship. V Dryden, W. in Thorne, B. (ur.): *Training and Supervising for Counselling in Action*. London: Sage Publications,

Sociologija, gradivo za srednje šole (1995). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Pregledni znanstveni članek, prejet oktobra 1999.